
SERİ

B

CİLT

50

SAYI

1

2000

1951-2000
50.yıl

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

D E R G İ S İ

F.1

**İ.Ü. ORMAN FAKÜLTESİ DERGİSİ, SERİ A ve B'DE YAYINLANMIŞ OLAN,
ORMANCILIK EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
MAKALELERİ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME**

Ar. Gör. Dr. Sultan BEKİROĞLU¹⁾

Kısa Özet

İ.Ü. Orman Fakültesi Dergilerinde 1950-2000 yılları arasında yayımlanmış olan Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı'na ait yayınların çok yönlü olduğu görülmektedir. Çünkü, belirtilen süreçte Orman Ekonomisi Anabilim Dalı çatısı altında birbirinden farklı disiplinler birlikte çalışmışlardır.

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda, söz konusu döneme ait genel değerlendirmeyi, Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda görev almış öğretim elemanlarını temel alarak yapmanın oldukça güç olacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle, genel değerlendirme Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda çalışmış ve çalışmakta olan öğretim elemanlarınca yazılmış ve içerik bakımından Ormançılık Ekonomisi kapsamında olan yayınlar incelenerek yapılmıştır.

1. GİRİŞ

Ormançılık Ekonomisi disiplini bugünkü Anabilim Dalı yapısına kavuşmadan önce, Hasılat Bilgisi, Ormançılık Politikası ve Ormançılık Hukuku birimleriyle uzun süre birlikte çalışmıştır.

Birlikte çalışılan dönemde, Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı Öğretim Elemanları öteki disiplinlerle ve öteki disiplinlerde çalışan öğretim elemanları da Ormançılık Ekonomisi disipliniyle ilgili konularda araştırmalar yapmışlardır. Bu nedenle, bugünkü Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı Öğretim Elemanları baz alınarak yapılacak genel değerlendirmenin doğru olmayacağı düşünülmüştür. Aksi halde bazı makaleler, öteki anabilim dallarına ait genel değerlendirmelerde de ele alınacak ve bu durum yinelenmeye yol açacaktır. Ortaya çıkabilecek yinelenmeleri engellemek için genel değerlendirme, söz konusu süreçte Orman Fakültesi Dergisi Seri A ve B'de yayımlanan makalelerden, yalnızca Ormançılık Ekonomisi disiplini kapsamına girenler incelenerek gerçekleştirilmiştir.

1.1 Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nın Tarihçesi

İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormançılık Ekonomisi Biriminin temeli, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüleri Orman Fakültesi bünyesinde yer alan Orman Hasılatı ve İşletme İktisadi Kürsü'süne dayanmaktadır.

¹⁾ İ.Ü. Orman Fakültesi Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüleri'nin 30.06.1948 tarihinde kapatılarak İstanbul Üniversitesi'ne devredilmesi üzerine, Orman Hasılatı ve İşletme İktisadı Kursüsü'ndeki bilimsel çalışmalar İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nde devam etmiştir.

Orman Hasılatı ve İşletme İktisadı Kursüsü'ndeki bilimsel çalışmalar Ormanlık Ekonomisi, Orman Hasılatı ve Biyometri, Orman Hukuku Birimleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. İçinde bulunulan bu karmaşık ve heterojen yapıdaki her birimin büyüüp gelişmesi üzerine adı geçen birimler 1977 yılında birbirlerinden ayrılmış ve bağımsız kürsü yapısına kavuşmuşlardır.

1982 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca Orman Mühendisliği Bölümüne bağlı olarak Orman Ekonomisi Anabilim Dalı kurulmuştur. Söz konusu Anabilim Dalı Ormanlık Ekonomisi, Ormanlık Hukuku ve Ormanlık Politikası Birimlerinden oluşturulmuştur. Doğal olarak ortaya çıkan bu karmaşık ve heterojen yapı çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. On yıl kadar süren bu birlikteliğe 1993 yılında son verilmiştir. Böylece, Ormanlık Ekonomisi, Ormanlık Hukuku ve Ormanlık Politikası Birimleri bağımsız Anabilim Dalı yapısına kavuşmuşlardır. Bu yapı günümüzde de devam etmektedir.

2. GENEL DEĞERLENDİRME

Anabilim Dalı Öğretim Elemanlarının hazırlanan ve İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A ve B' de yayımlanan makalelere ait genel değerlendirme onar yıllık dönemler halinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dönemlere ait değerlendirmeler, makalelerin ele alınma nedenleri, içerikleri ve ulaşılan sonuçlar açıklanacak şekilde yapılmıştır.

2.1 1950-1959 Dönemi

Bu dönemde, yetmiş öğretim elemanı gereksinimini en kısa sürede ve en iyi şekilde gidermek amacıyla, çok sayıda öğretim elemanı yurtdışına gönderilmiştir. Bu şekilde ormancılığı bilimsel ve uygulama bakımından ileri düzeydeki ülkelerin birikimlerinden, etkin biçimde yarar sağlamak istenmiştir. Aynı amaç doğrultusunda, yabancı dilde yazılmış çok sayıda makale de Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu nedenle dergide yayımlanan ilk makaleler: mantarlar, dünya orman ve odun varlığı, orman alanlarındaki tahrip düzeyi ve odun üretimini artırma olanakları gibi genel ormancılık bilgilerine yer veren çeviriler olmuştur. Ayrıca öğretim elemanları tarafından, gitmiş oldukları yabancı ülkelerdeki ormancılık uygulamaları ile ormancılık eğitimi veren kuruluşları tanıtan makaleler hazırlanmıştır.

Ellili yıllar, aynı zamanda toplumun çeşitli orman ürünlerine olan gereksinimini belli kurallarda karşılamayı amaçlayan Ormanlık Teşkilatı'nın da kuruluş aşamasıdır. Bu aşamada Türkiye ormanlarının işletilmesiyle ilgili faaliyetler başlamış ve bu faaliyetlerle ilgili pek çok sorun gündeme gelmiştir. Bu nedenle ormanların işletilmesiyle ilgili; nitelikli (kalifiye) orman işçisi yetiştirme, faiz, amortisman uygulamalarının esasları, amortismanın uygulanacağı değerler, amortisman hesapları...gibi sorunlar ele alınmış ve bu sorunlarla ilgili çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bunlardan başka, işletme ekonomisi disiplini açısından; ormancılık işletmeleri ve bu işletmelerin diğer işletmelerden farkları açıklanmıştır. Ayrıca Türkiye ormancılığı için yeni bir ürün olduğu düşünülen Noel Ağacı'nın üretim olanakları ve bu ürünün Türkiye'deki arz-talep düzeyleri ele alınmıştır.

Bu makalelerde devlet orman işletmeleri işletme ekonomisi açısından irdelenmekte; devlet orman işletmelerinin özellikleri, amaçları ve fonksiyonları açıklanarak, nitelikli işçi çalıştırmanın üretilen ürünün kalitesi ve düzeyi üzerindeki etkileri ortaya konulmaktadır.

2.2 1960-1969 Dönemi

Ülkedeki genel ekonomik faaliyetlerin Kalkınma Planlarına bağlı olarak yürütülmesi bu dönemde yasal olarak kabul edilmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde Türkiye'nin gündemini, resmi olarak 25 Mart 1957'de kurulan Avrupa Ortak Pazarı (AET)'na girme konusu da oluşturmuştur. Bu nedenle, Başbakanlığa bağlı olarak çalışan DPT'nin hazırlayacağı Kalkınma Planlarına dayanak olması bakımından, sektör olarak ormancılığın tanımlanması, Türkiye'nin AET'ye girebilme olanağı ve üye olunduğu takdirde karşılaşılabileceği sorunlar ortaya konulması gerekmiştir. Böylece hazırlanacak Kalkınma Planlarına temel olması bakımından ülke ekonomisine katkıda bulunan ormancılık sektörü makro ve mikro ekonomik açılarından incelenmiş ve AET ile ilgilenilmiştir.

Bu döneme ait diğer makalelerde; ormancılık işletmeleri ile diğer işletmelerdeki üretim faktörleri: emek-işgücü, kapital-sermaye, toprak-doğa, girişim-sevk ve idare, ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Üretim faktörlerinden emek ve girişimin ormancılıktaki yeri ve önemi üzerinde özellikle durulmuştur. Zira devlet orman işletmelerinde kullanılan emek, hem nitelik hem de düzey açısından diğer sektörlerden farklı özelliklere sahiptir.

Ormancılık sektöründe genellikle kalifiye olmayan (niteliksiz) işgücünün istihdam edilmesi beraberinde çözümlenmesi gereken sorunları da getirmiştir. Bu sorunlardan en belirginini, istihdam edilen işgücünün gelirinin (ücretinin) saptanmasıyla ilgilidir. Bu nedenle, orman dışında başka bir geçim kaynağı bulunmayan işgücüne uygulanabilecek ücret sistemleri, özellikle işin niteliğine bağlı ücret sistemleri tartışılmıştır.

Ormancılıkta bir dönüm noktası olan orman alanlarının çok amaçlı işletilmesi, 1960'larda Amerikalı ormancılar tarafından gündeme getirilmiştir. Avrupa ormancıları tarafından da büyük ilgi gören "ormanlardan çok yönlü faydalanma" ilkesi, bu dönemde yapılan yayınlarda Ülkemiz ormancılarına tanıtılmış ve gaye konusundaki gelişmeler açıklanmıştır.

Ayrıca bu dönemde; Vergi Usul Kanunundaki değişikliklerin amortisman hesaplarına olan etkisi, Türkiye'deki ve Dünyadaki odun tüketimi eğilimleri, kaliteli odun üretim olanakları, Ülkenin planlı kalkınma dönemine girmesine bağlı olarak ormancılık sektörünün ülke kalkınmasındaki rolü ve önemi, ormancılık etkinliklerinin planlanmasında ulaştırma sorunu ve az gelişmiş-gelişmiş ülke ormancılık konuları ele alınmıştır. Bunlardan başka, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya ve Fransa'nın genel eğitim sistemi hakkında bilgilerin yer aldığı makaleler de bulunmaktadır.

2.3 1970-1979 Dönemi

Dönemin araştırma konuları; Türkiye'nin orman ürünlerini Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda değerlendirme olanakları, orman işletmelerinde uygulanan üretim teknikleri, orman alanlarının odun üretimi dışındaki amaçlara göre kullanımı, orman işletmelerinde üretimin planlanması, asal orman ürünlerinin pazarlaması, ormancılığın alt sektörlerinden olan kağıt sektörü, ormancılığın Ülke kalkınmasına, yani toplumun gönenç düzeyine katkısı, bir sektör olarak ormancılığın yapısal özellikleri, devlet orman işletmelerinde üretimin planlamasında bir ölçüt olarak gerçek tarife bedelini kullanma olanağı, bir orman alanının odun üretimi dışında başka amaçlar (rekreasyon) doğrultusunda kullanılması ve bu kullanımın özellikle az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik etkisi, devlet orman işletmelerinde üretim tekniklerinin ekonomik açıdan önemi ve orman ürünlerini pazarlama olanakları olarak belirtilebilir.

Ülkemizin dağlık coğrafik yapıya sahip olması nedeniyle, orman işletmelerinde üretilen ürünün (odun hammaddesinin) kesim yerlerinden depolara taşınması sorun yaratmaktadır. Çünkü, geleneksel araçlarla; hayvanla veya motorlu kara taşıtlarıyla (traktör, kamyonet, kamyon), yapılan

taşıma sırasında hem çok zorlanılmakta hem de orman ve taşınan ürün zarar görmektedir. Bu nedenle, teknolojik gelişmenin göstergesi olan helikopterle, orman ürünlerini taşıma olanağı irdelenmiş ve genel anlamda ulaştırmanın ekonomik analizi yapılmıştır. Ayrıca, pazarlama kavramının ormancılıkta henüz tam olarak bilinmediği düşünülerek pazarlama tanıtılmış ve kapsamı açıklanmıştır.

Daha sonra Ülke ormancılığındaki işlendirme-sosyal güvence ve teknoloji sorunları başka bir makalede ele alınmıştır.

İngiltere’de teknolojinin ormancılık işletmeleri üzerindeki etkilerini açıklayan bir makale de Türkçe’ye çevrilmiştir.

Türkiye’nin 1949 yılından itibaren katıldığı Dünya Ormancılık Kongresi’nin VII. si bu dönemde yapılmıştır. Bu nedenle, bu kongreye ait izlenimlerin yer aldığı bir makale hazırlanmıştır. Yine bu tarihlerde Türkiye Orman Mühendisleri IV. Teknik Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongreye ormancılık eğitimi ve planlanması konulu bir bildiri sunulmuş ve sunulan bildiri fakülte dergisin yayımlanmıştır.

2.4 1980-1989 Dönemi

Ormanların çok amaçlı kullanımı ilkesinin önemi giderek artmış, ancak uygulanmasında karşılaşılan güçlükler tamamen çözümlenememiştir. Bu güçlüklerden en önemlisi, orman alanlarının tahsis edileceği kullanımlar ile ayrılacak kaynak düzeylerinin belirlenmesidir. Bu nedenle söz konusu sorunların çözümüne katkısı olacağı düşünülen bir makale dilimize çevrilmiştir.

Pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de arazi-toprak çeşitli nedenlerle yanlış kullanımlara tahsis edilmektedir. Ancak, toprağın oluşması için yüzyılların geçmesi gerekmektedir. Böyle bir kaynağın yanlış kullanımlar sonucunda yok edilmesi, dönüşü olmayan ve sonu felakete biten bir yola girilmesi demektir. Bunun için, kangren niteliğinde olduğu belirtilen bu sorun ayrıntılı ele alınmıştır.

Arazi kullanımıyla ilgili başka bir çalışmada ise, karma sistemler ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Bu makalede, özellikle tarım ve orman arazileri için uygun olduğu düşünülen tarım+ormancılık+hayvancılık karma sistemi, sistemin ekonomik boyutu (olası ve en iyi ürün kombinasyonları), sistemde söz konusu olan üretim faktörleri, Ülkemizdeki uygulanma olanakları açıklanmıştır.

Bu dönemde daha önce ele alınmış, ancak zaman içinde değişim ve gelişim gösterdikleri gerekçesiyle; ormancılığımızın sorunları ve çözüm önerileri, ormancılığımızın ulusal ekonomideki yeri, devlet orman işletmeleri, orman köylerinin sosyoekonomik yapısı ve ormanlardan yararlanma hakları konuları ayrıntılı olarak tekrar incelenmiştir. Ayrıca, ormancılıktaki sürekliliğinin bir garantisi olan ağaçlandırma çalışmalarının sınırlı bütçe olanaklarıyla rasyonel gerçekleştirme yolları araştırılarak; ağaçlandırma çalışmalarının, sınırlı bütçe olanaklarıyla kaynak israfına yol açmayacak şekilde planlanabileceği de gösterilmiştir.

2.5 1990- 1999 Dönemi

Doksanlı yıllarda, orman işletmelerinde çeşitli üretim kararları ve bu kararların alınmasında dikkate alınması gereken ölçütler üzerine yayımlar da yapılmıştır. Bu çalışmalarda, orman işletmelerinde üretimin, doğal, ekonomik ve sosyal ölçütler dikkate alınarak planlanması gerektiği belirtilmiş ve üretim olanakları arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur.

Yakın coğrafyamızda yer alan Arap ülkelerindeki orman varlığı ve ormancılık konusundaki birikimlerin çok azı bilinmektedir. Bu durumun bir eksiklik yarattığı düşünülerek Arap Ülkelerinin konumu, orman alanları, iklim koşulları ve önemli ağaç ve ağaççık türleri ile ormanları etkileyen faktörleri açıklayan bir makale yazılmıştır. Ayrıca, ormancılık sektörünün bir sistem ola-

rak aksayan tarafları açıklanarak ormancılık sektörünün ülke kalkınma hedef ve stratejisi ile uyumlu hale getirmek için kullanılabilecek teknik, ekonomik, örgütsel ve eğitsel yenilikler belirlenmiş ve bu konularda söz konusu olabilecek öneriler belirtilmiştir.

Ayrıca, ormancılık sektöründe en fazla kullanılan satış yöntemi ele alınmıştır. Bu makalede, açık artırmalı satışlarda gerçekleşen fiyat üzerinde etkili faktörler ile özellikle tomruk satış fiyatı üzerinde mevsim etkisi tartışılmış ve devlet orman işletmelerinin zararlarını en aza indirme yolları gösterilmiştir.

Günümüzde ormancılık ekonomisi, ormancılıktaki olayları incelerken ve karşılaşılan sorunları çözerken ekonomi, matematik ve istatistik bilimlerinden ayrı ayrı yararlandığı gibi, bu bilim dallarının ortaklaşa geliştirdikleri bilim dallarından da faydalanmaktadır. Söz konusu bilim dallarından ikisi, matematiksel ekonomi ve ekonometridir. Matematiksel ekonomide ele alınan problemlerdeki değişkenler arasındaki ilişki deterministik, ekonometride ise stokastiktir. Bu yeni bilim dallarından ekonometri, ayrı bir yayında ele alınmış ve bu disiplinin uygulanabileceği olaylar açıklanmıştır. Böylece ormancılık ekonomisi kapsamına giren sorunlarda ekonometrinin uygulanabilirliği gösterilmiştir.

Ülkemizdeki kooperatifçilik uygulamalarının başarısı tüm yörelerde aynı değildir. Özellikle marjinal tarım topraklarında yerleşmiş köylere ait kalkınma kooperatiflerinin başarısı düşüktür. Bu nedenle orman köyleri ile diğer köylere ait kalkınma kooperatiflerinin derinlemesine incelenmesi, karşılaşılan sorunlara çözüm önerilerinin getirilmesi gereklidir. Bu amaçla başarılı uygulama örneği olarak Fransa'daki gelişmeler açıklanmış ve ülkemiz için öneriler getirilmiştir.

1996 yılında oluşturulan mer'alar kanunu tasarısı ormancılığı yakından ilgilendirmektedir. Çünkü ormanlar ve mer'alar arasında sıkı bir etkileşim bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu yasa tasarısı incelenerek, eleştirilmiş; ormancılık bakımından ortaya çıkabilecek olumsuz durum ve koşulları açıklayan, bunlarla ilgili öneri ve önlemleri belirten bir makale yayımlanmıştır.

3. SONUÇ

Ormancılık Ekonomisi biriminin önce Hasılat Bilgisi, daha sonra Ormancılık Hukuku ve Ormancılık Politikası birimleriyle birlikte çalışması, önceki Anabilim Dalı (Orman Hasılatı ve İktisadi) Öğretim Elemanlarının ilgilerini tümüyle ormancılık ekonomisi konularında yoğunlaştırmalarını doğal olarak engellemiştir. Zira içinde bulunulan koşullar ve gereksinimler araştırma konularını ve yoğunluklarını belirlemektedir. Bu nedenle, son elli yıllık süreçte Anabilim Dalı öğretim elemanları tarafından üzerinde çalışılan konular oldukça çeşitli olmuştur.

Doğal bir gelişim olarak, başlangıçta ormancılık ve orman ekonomisi bakımından genel sorunlar ele alınmıştır. Daha sonraki dönemlerde doğrudan ormancılık ekonomisi disipliniyle ilgili konular üzerinde çalışılmıştır. Söz konusu araştırmalarda ele alınan sorunlar ülke, sektör, işletme birimi, tüketici ve üretim faktörleriyle ilgilidir. Bu sorunlar, ormancılık ekonomisi başlığı altında toplanabilen makro ve mikro ekonomi, işletme ekonomisi, pazarlama ve muhasebe gibi bilimler kapsamında incelenerek, en önemli doğal kaynaklardan biri olan ormanların akılcı kullanımına ışık tutacak ilke ve kurallar ortaya konulmaya çalışılmıştır.